

Filosofie a doba

Filosofie – alespoň dobrá, platná, tedy skutečná filosofie – je zajisté vždycky nějak spjata se svou dobou. Hrubou chybou je však předpokládat, že je produktem své doby. To daleko spíše je doba produktem své filosofie. Ovšem musíme dobře chápat, co tím je doopravdy řečeno. Produkt sám a produkci, „výrobu“ či spíše vytváření nesmíme chápat kauzálně: truhlář není příčinou stolu nebo skříně, ale jejich tvůrcem, výrobcem. Ani stůl, ani skříň nejsou v truhlářovi „obsaženy“, nejsou jeho „následkem“. A právě tak ani filosofie není „následkem“ své doby, ale ani doba není „následkem“ své filosofie. Doba není výrobcem, není žádným subjektem akcí, tedy ani vytváření, vyrábění. To však platí i o „filosofii“: ani filosofie není žádným subjektem akcí, žádným subjektem filosofování – tím je pouze jednotlivý filosof. Ten také formuje, staví, vytváří svou filosofii. Podobně lze však možná vidět i „dobu“: doba sice není subjektem, ale jednotlivý člověk té doby tím subjektem nepochybně je. Můžeme se proto mnohem věcněji tázat, jaký „vliv“ má člověk určité doby na filosofii téže doby, a naopak zase, jaký vliv má filosofie určité doby na člověka téže doby. A právě při takto položené otázce se ukáže něco zajímavého: průměrný člověk určité doby (a to v celku společnosti znamená: většinový člověk) má na skutečnou filosofii své doby vliv minimální, a pokud vůbec nějaký má, je to vliv brzdicí, retardační. Filosofie, která ovlivňuje většinového člověka, je vždycky filosofie už minulá, dřívější, a ještě všelijak zjednodušená a ad usum delphini (jímž právě je většinový člověk) v zájmu úspěšnosti upravená, desinterpretovaná, pokroucená a zmršená, zkrátka z vulgarizovaná. Skutečná filosofie, tj. ta, která je hodna svého jména, nikdy nevychází špatnému vkusu většinového člověka vstříc, nepodbízí se, nevyhovuje poptávce, ale je kritická jak k jiným filosofím, tak k průměrnému člověku a průměrné poptávce. Filosofie, která se nabízí na trhu, přestává být opravdovou filosofii, filosofičnost jen napodobuje a předstírá a ve skutečnosti zrazuje. Filosofie tedy není žádným produktem ani „odrazem“ doby, i když je zajisté v každé filosofii mnohé, co nám dovoluje poznávat také dobu, v níž vyrostla a působila. Právě tyto momenty jsou však filosoficky druhořadé a okrajové. Rozhodující v každé filosofii je naopak to, co není v souhlasu nebo souzvuku s dobou, co naopak jde kupředu, pokouší se rozpoznat to, co přichází a ovlivnit tuto přicházející budoucnost třeba už tím, že se na ni sama připraví a nabídne takovou „připravenost“ také všem, kdo ji chtějí slyšet a kdo jejím očekáváním, nadějím nebo varováním chtějí rozumět. Patočka nazval kdysi Nietzscheho „velkým seismografistou přicházejících katastrof“: jak by bylo něco takového možné, kdyby filosofie byla jen ohlasem, ozvěnou své doby?

(Písek, 980804-2.)